

Oponentský posudek disertační práce

PhDr. Vladimíra Naxery

Korupce, klientelismus a stranická patronáž v komunistických režimech a v průběhu postkomunistické transformace – studie z prostředí Československa/České republiky

Disertační práce Vladimíra Naxery významným způsobem zúžila téma nastíněné v tezích disertační práce předložených na podzim 2013. Toto zúžení proběhlo v několika směrech: a) geografickém (na místo střední Evropy zůstal prostor Československa/České republiky); b) obsahovém (autor řeší fakticky pouze struktury umožňující korupci); c) primárního výzkumu (na nějž autor fakticky rezignoval).

Jakkoli je disertační práce psaná kultivovaným stylem, její části byly průběžně publikovány a prokazuje vynikající obeznámenost se sekundární literaturou, zásadní problém spatřuji v tom, že v zásadě nepřináší nové poznatky primárního výzkumu, ani že nepředstavuje zásadně novou interpretaci již dříve známých dat či konceptů. V další pasáži se zaměřím na konkrétní připomínky. Jakkoli vzal autor do úvahy připomínku ohledně konceptu postkomunismu vznesené oponentem k jeho tezím disertační práce a věnuje se tématu skutečně podrobně, zdá se, že z toho v zásadě nic nevyvodil. Jen tak se mohlo stát, že sice seznamuje čtenáře s debatou ohledně postkomunismu a komunismu, dokonce uvádí, že se rozlišuje několik typů komunismu (s. 52), ale s postkomunismem dále pracuje jako s jednotným modelem. Proč by ale měl být postkomunismus jen jeden, když komunismů byla celá řada? Nadále tak nevíme, proč by měly být charakter politického režimu a společnosti po pádu komunismu podobné v Polsku a Uzbekistánu, příp. – aby geografický rozdíl nebyl tak kontrastní – ve Slovinsku a Bosně a Hercegovině či Srbsku. Nebo má pocit, že společnost a politika jsou ve Slovinsku a Bosně a Hercegovině podobné? V jeho uvažování by měly být – vždyť mají společnou nejenom komunistickou minulost, ale dokonce řadu desetiletí byly součástí jednoho státu.

Co se vlivu komunismu na současnost týče, důležitý je ještě další – autorem neřešený - problém. Byť může hledat a nalézat určité podobnosti, není jasné, jak lze odlišit, že jde o vliv komunismu a ne třeba o dědictví moderny. Konkrétně: Z vnějšího pohledu by se mohlo zdát, že součástí

komunistického dědictví byla industrializace a modernizace dříve agrárních oblastí. Nicméně k takové industrializaci a modernizaci došlo ve 20. století i v řadě nekomunistických společenských uspořádání. Nezpochybňuji tedy vliv komunismu v řadě oblastí života společnosti, nicméně není mi z práce jasné, jak je odstíněn vliv komunismu a vliv modernizace.

Druhý okruh výtek se týká samotné definice korupce. Stále mám velký problém s tím, že autor považuje korupci v rozvinuté podobě nikoli za individuální selhání jednotlivců, „ale za jev umožněný a v některých případech rozvíjený a podporovaný systémem“ (s. 17). Jakkoli respektuji, že jde o rozšířený přístup, schází mi k němu širší diskuse. Z dalšího textu je zcela zřejmé, že autor přejímá deterministické stanovisko ne nepodobné marxistickým úvahám o vztahu ekonomické základny a společenské nadstavby. Skutečně je na prvním místě struktura a teprve následně morální integrita konkrétního člověka?

S tím je spojená otázka, kterou klade na s. 34 – zda je korupce selháním jedince nebo systému; resp. že korupční jednání je selháním systému. Představíme-li si trestní právo s trestem smrti hrožícím za jakoukoli vraždu, je selháním celého systému trestního práva vražda jednoho člověka – že trest smrti neodradí od zločinného jednání?

Stejně tak je problém s definicí korupce, která počítá s *veřejnou* rolí, resp. zneužitím *veřejného* postavení (s. 26). I v dalším textu autor fakticky (nicméně nevysloveně) tuto definici překračuje – když např. řeší tzv. malou korupci v komunistickém režimu týkající se prodavačů. Co je lepší – přiznat prodavačům veřejnou roli (což nicméně na jiném místě vyvrací, když explicitně hovoří o postavení ve veřejné správě), nebo redefinovat korupci? Uvádí, že z definice je vyloučen „úplatek“ poštovnímu doručovateli (s. 27) – podplacení pracovnice na poštovní přepážce před rokem 1989, aby zajistila dodání nedostatkového časopisu ABC či Čtyřlístek tedy korupcí nebylo? Či do dnešní doby: dopouští se představitel dodavatelské firmy, který nabídne a dá úplatek zaměstnanci (nikoli majiteli) jiné soukromé firmy, který rozhoduje o přidělení zakázky, korupce?

Práce nepřináší vlastně žádná nová zjištění. Přitom by např. co se týče výzkumu korupce za komunismu mohla být provedena např. případová studie založená na archivním výzkumu jednoho okresního soudu apod. Nebo když řeší zachycení problematiky korupce ve filmech a seriálech natočených před rokem 1989, mohl řešit, v jakém podílu filmů se téma vyskytovalo, zda s časem narůstalo, či klesalo apod. V této souvislosti zmíněné „drobné ,úplatky““ v ordinaci doktora Šafránka (s. 71) ukazuje problematičnost konceptualizace korupce. Byla to skutečně korupce? Jak ji odlišíme od obyčejné slušnosti (tak vajíčka pro „pana doktora“ řada pacientů skutečně chápala a chápe – tak jako nepřijdou na návštěvu ke známým s „prázdnou rukou“, tak takto nepřijdou k lékaři).

Rozporovat by bylo možno i celou řadu konkrétních tvrzení. Nejednoduchá je debata o tzv. trafikách v souvislosti s Nečasovou vládou (s. 28) – v roli *advocata diaboli* se ptám, jaké obohacení měl Petr Nečas z těchto trafik? Možná nějaké ano, nicméně diskutováno to vůbec není. A je rozdíl mezi zneužitím veřejného postavení (viz definice korupce) a využitím veřejného postavení?

Jaký je rozdíl mezi konceptem stranické patronáže definované jako „schopnost politické strany dosadit svoje členy nebo další jedince do pozic ve veřejném sektoru a jako následná činnost spočívající v uplatnění této schopnosti“ (s. 44) a plněním klasické rekrutační funkce politické strany? Znamená to, že plní-li strana rekrutační funkci, lze o tom synonymně mluvit jako o systému stranické patronáže? Lze za systém stranické patronáže označit systém střídání prezidentských administrativ v USA?

Skutečně má autor dojem, že při transformaci bylo odstraněno staré (resp. komunistické) právo (s. 79)?

Jaké přesně „socioekonomické experimenty“ vycházející z neoliberálních základů (s. 82) při postkomunistické transformaci má autor na mysli? A proč nemohou být označeny jako liberální? Transformace a vývoj až do poloviny nultých let 21. století se nenesly ve znamení outsourcingu státních služeb (s. 83) – koneckonců i dodaný příklad je až z let 2007-2008. To, že se na začátku devadesátých let privatizovalo, vůbec neznamená, že šlo o neoliberalismus, ale že bylo totálně vše znárodněno a vracelo se do dřívějšího (třeba liberálního) stavu.

To, že byla za vlády Mirka Topolánka uzavřena zákulisní úmluva mezi ODS a ČSSD o obsazení pozice prezidenta NKÚ kandidátem ODS (s. 106) nesvědčí vůbec o ničem, protože nebyla nikdy naplněna – po smrti L. Voleníka v roce 2003 byl prezidentem zvolen F. Dohňal (KDU-ČSL) a poté M. Kala (ČSSD).

Ke gramatické, stylistické a formální stránce textu nevznáším zásadní výhrady.

Všechny vznesené připomínky neumožňují oponentovi konstatovat, že doporučuje disertační práci k obhajobě. Za hlavní nedostatek považuje skutečnost, že práce fakticky neobsahuje primární výzkum, resp. že práce neobohacuje stávající vědecké poznání.

doc. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

V Brně, 6. června 2014

